

วรรณกรรมในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

Received: 9 January 2025

Revised: 1 April 2025

Accepted: 1 May 2025

สุมาลี พลขุนทรพย์*

ธนพล เอกพาน์**

นัยนา ประทุมรัตน์***

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” (LAHN MAH) ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ “How To Make Millions Before Grandma Dies” ตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทวรรณกรรมตามเงื่อนไขวจนกรรม (Felicity Conditions) ของเซอร์ล (Searle, 1969) ในการวิเคราะห์ถ้อยคำ ผลการศึกษาพบวจนกรรม 12 ประเภท ได้แก่ 1) วจนกรรมการบอกเล่า 2) วจนกรรมการถาม 3) วจนกรรมการสั่ง 4) วจนกรรมการแนะนำ 5) วจนกรรมการขอร้อง 6) วจนกรรมการสัญญา 7) วจนกรรมการโต้แย้ง 8) วจนกรรมการขอบคุณ 9) วจนกรรมการเตือน 10) วจนกรรมการขอโทษ 11) วจนกรรมการตำหนิ และ 12) วจนกรรมการแสดงความรู้สึกไม่พอใจ โดยวจนกรรมกลุ่มการกล่าวแสดงออกปรากฏมากที่สุด ในบทสนทนาของตัวละคร จำนวน 6 ประเภท ได้แก่ วจนกรรมการโต้แย้ง วจนกรรมการขอบคุณ วจนกรรมการเตือน วจนกรรมการขอโทษ วจนกรรมการตำหนิ และ วจนกรรมการแสดงความรู้สึกไม่พอใจ เนื่องจากช่วยให้ผู้ชมภาพยนตร์เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกและจิตใจของตัวละครมากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม สะท้อนชีวิตจริงของผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยเชื้อสายจีน ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว การดูแลผู้สูงอายุ ความขยันทำงาน การออมเงิน การแบ่งมรดก เทศกาลวันตรุษจีนหรือวันปีใหม่ของจีน วันเซ็งเม้งหรือวันไหว้บรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องฮวงซุ้ย การใช้ภาษาจีน วัฒนธรรมจีนโบราณเกี่ยวกับตำแหน่งจอหงวน และช่องว่างระหว่างวัยของผู้สูงอายุกับลูกหลาน ถ้อยคำในบทสนทนามุ่งเน้นสื่อสารให้ผู้ชมตระหนักเรื่องคุณค่าของเวลาและเห็นความสำคัญของคนข้างกาย

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

วจนกรรม;
วจนปฏิบัติศาสตร์;
บทสนทนา;
บทภาพยนตร์;
หลานม่า

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ติดต่อได้ที่: sumalee.p@rmu.ac.th (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ติดต่อได้ที่: thanapone@nu.ac.th

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ติดต่อได้ที่: naiyanasp@gmail.com

Speech Acts in the Dialogue of the Characters in Thai Film Entitled “LAHN MAH”

Received: 9 January 2025

Revised: 1 April 2025

Accepted: 1 May 2025

Sumalee Phonkhunsap^{*}Thanapon Eakapont^{**}Naiyana Partoomrat^{***}

The objective of this research article was to analyze speech acts in the Thai film called *Lahn Mah* or *How to Make Millions before Grandma Dies* according to pragmatics through the application of the criteria of speech acts classification regarding the felicity conditions postulated by Searle (1969) as an utterance analysis tool. The result found twelve types of speech acts: 1. affirm, 2. question, 3. command, 4. advise, 5. request, 6. promises, 7. argument, 8. thank, 9. warn, 10. apology, 11. reproach, and 12. complaining. It was noted that the expressive speech acts, six groups in total, occurred the most in the characters' dialogue, namely argument, thank, warn, apology, reproach, and complaining. They signified the characters' emotion, feeling, and mind and enabled audiences to understand the characters better.

The speech acts found in the characters' dialogue in the film *Lahn Mah* were relevant to the contexts of Thai society and culture, especially that of Thai-Chinese people, reflecting their beliefs and values on family relationships, elderly care, hard work, money saving, inheritance division, Chinese New year celebration, Ching Ming or Ancestors respect paying, Feng Shui, Chinese language use, traditional Chinese culture involved in the imperial examination, and age gap between the elderly and their grandchildren. The utterances in the characters' dialogue helped the audiences to recognize the value both of time and of the people closest to them.

Research Article

Abstract

Keywords

speech acts;
pragmatics;
dialogue;
screenplay;
Lahn Mah

^{*} Lecturer, Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University, e-mail: sumalee.p@rmu.ac.th (corresponding author)

^{**} Lecturer, Thai Language Program, Faculty of Humanities, Naresuan University, e-mail: thanapone@nu.ac.th

^{***} Assistant Professor, Library and Information Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University, e-mail: naiyanasp@gmail.com

1. บทนำ

ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” (LAHN MAH) ฝีมือการกำกับของพัฒน์ บุญนิธิพัฒน์ นำแสดงโดย นักร้องนักแสดงหนุ่ม บิวกิ้น พุฒิพงศ์ อัสสรัตนกุล และอาม่าแต้ว อุษา เสมคำ เป็นภาพยนตร์จากค่าย GDH แรบบิทดอลใจมาจากเรื่องจริงที่มีในครอบครัว สร้างปรากฏการณ์และกระแสการพูดถึงอย่างล้นหลามตั้งแต่วันแรกของการเข้าฉายในโรงภาพยนตร์ไทย วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2567 ประสบความสำเร็จสูงสุดทั้งด้านรายได้ทำเงินรวมทั่วโลกมากกว่าสองพันล้านบาท เข้าถึงหัวใจของผู้ชมจากในประเทศไทยและอีกหลายประเทศ ด้วยความสมจริงของเนื้อเรื่อง แสดงภาพชีวิตประจำวันของผู้คน เหตุการณ์ที่ตัวละครต้องประสบพบเจอ กลวิธีการเล่าเรื่อง ความเป็นธรรมชาติของนักแสดงในการสวมบทบาทสมาชิกครอบครัว ตลอดจนองค์ประกอบต่างๆ ของภาพยนตร์ที่ผู้สร้างใส่ใจทุกรายละเอียด สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือ บทสนทนา การโต้ตอบกันของตัวละครหลายถ้อยคำ หลายประโยคพาให้ผู้ชมรู้สึกร่วมไปกับสถานการณ์ในเรื่องและรับรู้ถึงความนึกคิดและอารมณ์ของตัวละครจนกระทั่งเกิดการย้อนกลับมามองตนเองและมีปฏิกิริยาตอบกลับหลังจากที่ได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ จะเห็นได้จากการแสดงออกผ่านสื่อโซเชียลมีเดียหลายช่องทางที่นำเสนอว่าผู้ชมมีความรู้สึกและประทับใจ “หลานม่า” อย่างไร

ภาพที่ 1-2. โปสเตอร์ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

ครอบครัวคือสิ่งใกล้ตัวที่บางครั้งคนเราเผลอละเลยหลงลืมไป ภาพยนตร์เรื่องนี้บอกเล่าความสัมพันธ์ของคนใกล้ชิด ตัวละครเอกคืออาม่าและหลานชายเป็นผู้ดำเนินเรื่อง เมื่อเวลาในชีวิตของอาม่ากำลังเดินถอยหลังเพราะป่วยเป็นโรคเมเร็งลำไส้ระยะสุดท้ายและ “เอ็ม” หลานชายวัยรุ่นซึ่งเข้ามาอยู่ดูแลเพียงเพราะหวังมรดกคือบ้านของอาม่า แต่ความผูกพันทำให้ความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากความตั้งใจแรกที่จะหวานพิชหวังผลกลายเป็นความรัก ความกตัญญูเข้ามาแทนที่ พาให้ผู้ชมซาบซึ้งและอบอุ่นหัวใจไปกับความหมายของถ้อยคำ รวมถึงการกระทำของตัวละคร

บทสนทนาที่ปรากฏในภาพยนตร์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้ผู้ชมหยั่งรู้จิตใจของตัวละคร แต่ละถ้อยคำมีความหมายเชื่อมโยงเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องให้กลมกลืนผสานกันตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เนื้อหาของภาพยนตร์หลานม่าเป็นชีวิตจริงที่เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคม การเล่าเรื่องกล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว การใช้เวลา ความผูกพัน ความรัก ความกตัญญู เงิน งานและการหลงลืมให้ความสำคัญกับคนที่อยู่ใกล้ตัว ตัวอย่างบทสนทนาจากภาพยนตร์เรื่องนี้ที่น่าสนใจ เช่น

อาม่า: มึงก็หว่านพืชหวังผลเหมือนกันใช้ไหม

เอ็ม: เอ็มก็... เหมือนกุ้เคี้ยงแหละ เอ็มอยากเป็นหลานเต็มเวลาไป

อาม่า: มึงนี่ขี้ไม้แท้ๆ เลย

จากตัวอย่างปรากฏวาทกรรมการถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังได้คิดหาคำตอบ บทสนทนาของตัวละครเอก ใช้กลวิธีการตั้งคำถามโดยสอดแทรกสำนวนไทย “หว่านพืชหวังผล” หมายถึง ให้ผลประโยชน์แก่ผู้อื่นเพื่อหวังผลตอบแทน ซึ่งสถานการณ์ในภาพยนตร์คืออาม่าคิดว่าลูกหลานอยากจะถูกดูแลและทำดีด้วยเพราะหวังมรดก ทั้งนี้หลานชายไม่ได้ตอบรับหรือปฏิเสธหากแต่เลือกใช้การพูดอ้อมค้อมว่าตนเองก็เหมือนกับลูกชายคนโตของอาม่าซึ่งเคยบอกกับอาม่าว่าอยากเป็นลูกเต็มเวลา

ประโยคจากภาพยนตร์หากเป็นที่ยึดจำของผู้ชมย่อมถือว่าประสบความสำเร็จ เมื่อผู้ถ่ายทอดส่งสารมายังผู้รับสาร จากนั้นมีการตีความหมายจนเกิดเป็นความประทับใจและมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด “หลานม่า” ถือเป็นภาพยนตร์ไทยอีกเรื่องที่มีภาษาน่าจดจำ แม้ว่าถ้อยคำในบทสนทนาของตัวละครอาจจะดูธรรมดา ไม่ได้สรรหาคำพูดสละสลวย การที่ผู้ชมรับรู้ในตอนท้ายของเรื่องว่าหลานม่าคนนี้รักม่าที่สุดโดยที่ไม่มีการเอ่ยคำว่า “รัก” ดังประโยค “มาถึงบ้านที่เอ็มซื้อให้มาแล้วนะ ม่า เอ็มให้ม่าเป็นที่หนึ่งนะ” (เอ็มเคาะโลงบอกอาม่าเมื่อมาถึงสุสาน) เป็นการใช้ถ้อยคำเรียบง่ายแต่มีพลัง ถ่ายทอดความรักของตัวละครได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้กระแสดังกล่าวของภาพยนตร์ย่อมส่งผลกระทบบ่อยอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติและค่านิยมของผู้ชม ในภาพยนตร์ปรากฏถ้อยคำที่กระตือรือร้นตลอดทั้งเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ตัวอย่างเช่น เอ็มหลานชายถามอาม่าว่า “นี่ตกลงแต่งตัวสวยไปไหนเนี่ย” ซึ่งชีวแม่ของเอ็มตอบว่า “ก็วันนี้วันอาทิตย์ไง ใครๆ เขาก็มากันมีแต่แม่ไม่เคยมา” หรือบทสนทนาของกุ้เคี้ยงผู้เป็นลูกชายคนโตของบ้านกล่าวกับอาม่าว่า “ม่า อ้าวเคยได้ยินแต่ลูกต้องดูแลแม่ นี่จะปล่อยให้หลานมาดูแลได้ยังไง ม่า อ้าวอยากเป็นลูกเต็มเวลานะ” สร้างความตระหนักว่าช่องว่างทางความสัมพันธ์เกิดจากการที่สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้กันหรือไม่เห็นคุณค่าของเวลา

ในสายตาคนดู เวลาของเอ็มคือเวลาที่จะทำให้อาม่ามีความสุขเท่าที่ทำได้เพราะอาม่าเป็นคนแรกๆ ที่เชื่อว่าเอ็มทำได้ ต่อให้ใครจะมองว่าเขาเป็นเด็กไม่สนใจโลกและทำอะไรก็ไม่สำเร็จ แล้วดูเหมือนว่าคำพูดของอาม่าจะเยียวยาชีวิตที่อยู่ในช่วงขาลงได้ดี... โดยรวมของภาพยนตร์หลานม่าทำให้หลายคนยิ้ม ร้องไห้และเข้าใจโลกทั้งสามใบของลูก หลานและอาม่า ที่สำคัญคือทำให้เราอยากกลับไปใช้เวลากับคนที่เรารัก ก่อนทุกอย่างจะสายเกินไป” (ณัฐณิย์ ลิ้มวัฒนาพันธ์, 2567) จากความคิดเห็นของผู้ชมแสดงให้เห็นว่าบทภาพยนตร์นำพาผู้ชมให้สุขเศร้า มองเห็นชีวิตอย่างลึกซึ้งมากขึ้น

วาทกรรมย่อมมีอยู่ทุกครั้งที่เกิดการสื่อสาร การศึกษาด้านวาทกรรม (speech acts) มุ่งวิเคราะห์ตีความถ้อยคำและเจตนาของผู้ใช้ภาษาในการสื่อสาร สามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตัวบท (text) ต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย ทั้งภาษาพูด บทสนทนาจากสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงบทสนทนาของตัวละครในวรรณกรรม เช่น บทเพลง เรื่องสั้น นวนิยาย บทภาพยนตร์ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์เรื่อง “หลานม่า” มีความเป็นธรรมชาติสูง แสดงให้เห็นลักษณะภาษาที่สมจริงของคนในสังคมไทย วิธีการพูดของตัวละครมีการใช้รูปภาษาที่ต่างกันตามสถานการณ์ แปรไปตามผู้ฟัง สถานที่และวัตถุประสงค์ของการพูด ประกอบด้วยการพูดตรงไปตรงมา การพูดอ้อมค้อมแฝงความหมายโดยนัย แสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดทั้งความรัก ความเหงา ความผิดหวัง ความเศร้า การเสียดี ประชดประชัน แม้กระทั่งความตลกขบขันซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์นั้นมีทั้งสุขและทุกข์ปะปน สุธาสินี สิทธิเกษร (2544, น. 37) กล่าวไว้ว่า

ในการผลิตภาษาเพื่อการสื่อสารของมนุษย์ตั้งแต่บรรพกาลมาแล้วแต่เป็นไปเพื่อก่อให้เกิดการกระทำบางสิ่งบางอย่าง หรือเปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามแต่แรงผลักดันอันเป็นไปตามความปรารถนาของมนุษย์ การตีความวัจนกรรมนับเป็นประตูปานหนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้าใจมนุษย์ด้วยกันโดยการสื่อสาร แต่วัจนกรรมจะไม่สามารถปรากฏให้เราศึกษาหรือตีความกันได้เลยหากปราศจากการอนุมานจากมุมมองของผู้ฟัง

การศึกษาวัจนกรรมจากวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีโดยวิเคราะห์บทสนทนาของตัวละคร เช่น นภทร อังกูรสินธนา (2551) ศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมอ้อมในบทสนทนาในนวนิยายไทยต่างสมัยตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์ งานวิจัยดังกล่าวเลือกบทสนทนาหรือบทพูดโต้ตอบกันระหว่างตัวละครในนวนิยายเพราะบทสนทนาเป็นองค์ประกอบที่ทำให้นวนิยายมีลักษณะสมจริง เป็นธรรมชาติของการใช้ภาษาในชีวิตจริงตามสมัยหรือเหตุการณ์ในนวนิยายเรื่องนั้นๆ ผลการวิจัยปรากฏวัจนกรรม 11 ประเภท ทั้งนี้พบว่าบทสนทนาในนวนิยายนั้นความหมายของรูปประโยคไม่สอดคล้องกับความหมายที่เป็นเจตนาของผู้พูด โดยวัจนกรรมอ้อมเป็นรูปแบบภาษาที่มีการใช้เป็นประจำในการสนทนา

การใช้ภาษาผูกติดอยู่กับวิถีคิด ทำหน้าที่สื่อแทนความคิด มีเจตนาและมีความมุ่งหมายของผู้ส่งสาร ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์บทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” โดยนำแนวคิดเรื่องการแบ่งประเภทวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) มาประยุกต์ใช้ในการจัดกลุ่มประเภทของวัจนกรรม ผลการวิจัยจะช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายของถ้อยคำที่ตัวละครสื่อสาร ทั้งนี้จะวิเคราะห์ร่วมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (social context or context of culture) เพื่อตีความเจตนาที่แฝงอยู่ในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์เรื่องนี้ เพราะภาษาคือกุญแจที่จะช่วยไขความคิดของผู้คน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์วัจนกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” ตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์
2. เพื่อวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวัจนกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

3. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วัจนกรรม หมายถึงการใช้ภาษาสื่อเจตนาและส่งผลต่อการกระทำ (Austin, 1962)
2. วัจนปฏิบัติศาสตร์ หมายถึงการศึกษาการใช้ภาษาในบริบททางสังคม วิเคราะห์การสื่อความหมายของถ้อยคำโดยเน้นที่เจตนาและการตีความของผู้ใช้ภาษาเป็นสำคัญ (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2552)
3. กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมา หมายถึงกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงวัจนกรรมโดยไม่มีการตกแต่งถ้อยคำและไม่สามารถตีความเจตนาเป็นอื่นได้
4. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม หมายถึงกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงวัจนกรรมโดยมีการใช้คำที่มีความหมายโดยนัย สามารถตีความเจตนาของผู้พูดแตกต่างจากภาษาที่ปรากฏ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากแหล่งข้อมูลในการศึกษา 2 แหล่ง ดังนี้

1.1 ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” ที่ฉายผ่านทาง Netflix Thailand and Southeast Asia หมวดภาพยนตร์ครอบครัว ความยาว 2 ชั่วโมง

1.2 ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ บทความ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด วัฒนธรรม วรรณกรรม กลวิธีทางภาษา บทสนทนา บทภาพยนตร์ ข่าวสารของภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

2.1 แนวคิดด้านปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ของเลวินสัน (Levinson, 1983, p. 5) อ้างถึงในสุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2552, น. 5)

2.2 แนวคิดด้านกรรม (Speech Acts) ของออสติน (Austin, 1962) และเซอรัล (Searle, 1969)

3. การจัดการข้อมูล

ถอดบทสนทนาของทุกตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” ถ่ายทอดเป็นตัวอักษร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ประเภทของวรรณกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทวรรณกรรมของเซอรัล (Searle, 1969) ซึ่งเสนอหลักการวิเคราะห์ที่เรียกว่าเงื่อนไขวรรณกรรมหรือเงื่อนไขที่เหมาะสม (Felicity Conditions) ในการแยกความแตกต่างของวรรณกรรมแต่ละประเภท

4.2 จัดกลุ่มของวรรณกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” ตามลักษณะของถ้อยคำ

4.3 วิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

4.4 ผู้วิจัยจะพิจารณาจากรูปภาษาระดับถ้อยคำและการสื่อความหมายของถ้อยคำที่แสดงเจตนาต่างๆ ของตัวละครที่สนทนาโต้ตอบกัน วิเคราะห์เจตนาของประโยคคำพูดที่เกิดขึ้นในการสนทนาของตัวละครแต่ละสถานการณ์

5. แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยวิเคราะห์วัจนกรรมในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” จึงทบทวนแนวคิดการศึกษาประเภทวัจนกรรมและเงื่อนไขวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) เพื่อประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

เลวินสัน (Levinson, 1983) อธิบายว่าวัจนปฏิบัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความหมาย เจตนา บริบทและสถานการณ์ในการใช้ภาษา แนวคิดการวิเคราะห์ด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์มีการศึกษาในหลายประเด็น เช่น การบ่งชี้ (Deixis) มวลบท (Presupposition) วัจนกรรม (Speech acts) ความหมายโดยนัยของบทสนทนา (conversational implicature) โครงสร้างบทสนทนา (Conversational structure) ฯลฯ แนวคิดที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้ คือ แนวคิดวัจนกรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ออสติน (Austin, 1962) เป็นผู้ริเริ่มศึกษา โดยอธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวัจนกรรมไว้ในหนังสือเรื่อง *How to Do Things with Words* (1962) ซึ่งได้อธิบายว่าวัจนกรรม คือ การใช้ภาษาสื่อเจตนาและส่งผลต่อการกระทำ ทั้งนี้วัจนกรรมจะประกอบด้วยการกระทำ 3 ประเภท ได้แก่ Locutionary Act คือ การกระทำในระดับคำพูดหรือการกล่าวถ้อยคำ Illocutionary Act คือ การกระทำที่สื่อเจตนา และ Perlocutionary Act คือ การกระทำหรือผลลัพธ์ที่เกิดจากวัจนกรรม นอกจากนี้ วัจนกรรมสื่อผ่านถ้อยคำของผู้ใช้ภาษา มีหลายประเภทแตกต่างกันตามการสื่อความหมายและเจตนาการสื่อสาร ในงานวิจัยนี้ทบทวนแนวคิดประเภทวัจนกรรมและเงื่อนไขวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) ซึ่งเป็นนักวิชาการที่พัฒนาแนวคิดการศึกษาวาจนกรรมต่อจากออสติน (Austin, 1962) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เนื่องจากการแบ่งประเภทวัจนกรรมของออสตินให้ความสำคัญกับการปรากฏคำกริยาแสดงวัจนกรรม แต่เซอร์ลให้เหตุผลว่าการตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นวัจนกรรมใดไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าถ้อยคำนั้นมีกริยาแสดงวัจนกรรม เพราะมีถ้อยคำจำนวนมากที่ไม่มีกริยาแสดงวัจนกรรมแต่ผู้ใช้ภาษาตัดสินใจได้ว่าถ้อยคำเหล่านั้นแสดงวัจนกรรมประเภทใด (กฤษฎาภารณ หงส์ดามรงค์ และธีรณัฐ โชคสุณิษ, 2551) โดยเซอร์ล (Searle, 1969) จำแนกวัจนกรรมไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. การกล่าวความจริง (representative) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวถ้อยคำเพื่อสื่อความจริง(truth) บางประการ เช่น การยืนยัน (asserting) การสรุป (concluding) การบรรยายหรือพรรณนา (describing) การคาดการณ์ (anticipating) ฯลฯ

2. การกล่าวชี้แนะ (directive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดพยายามชี้แนะหรือกำหนดให้ผู้รับสารกระทำบางสิ่งบางอย่าง เช่น การสั่ง (ordering) การขอร้อง (requesting) การถาม (questioning) ฯลฯ

3. การกล่าวผูกพัน (commissive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่แสดงการผูกมัดตนเองต่อการกระทำในอนาคต เช่น การสัญญา (promising) การข่มขู่ (threatening) การยื่นข้อเสนอหรือการเสนอตัว (offering) ฯลฯ

4. การกล่าวแสดงออก (expressive) เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวแสดงความรู้สึก อารมณ์หรือทัศนคติในใจของตนเองบางประการ เช่น การขอบคุณ (thanking) การขอโทษหรือการขอภัย (apologizing) การต้อนรับ (welcoming) การแสดงความยินดี (congratulating) ฯลฯ

5. การกล่าวประกาศ (declaration) เป็นวัจนกรรมซึ่งผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง จัดเป็นการกระทำที่ผู้พูดต้องการให้ผู้อื่นได้รับรู้ เช่น การคว่ำบาตร (excommunicating) การประกาศสงคราม (declaring war) การแต่งตั้ง (appointing) เป็นต้น

เซอร์ล (Searle, 1969) อธิบายเพิ่มเติมว่าถ้อยคำที่เป็นวัจนกรรมหนึ่งๆ ต้องแสดงเงื่อนไขวัจนกรรมครบทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ เงื่อนไขเนื้อหาความ (propositional condition) เงื่อนไขเบื้องต้น (preparatory condition) เงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) เงื่อนไขสาระสำคัญ (essential condition) จากการทบทวนแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยจะนำแนวคิดประเภทวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงประเภทวัจนกรรมที่สื่อความหมายและเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาวัจนกรรมในประเทศไทยพบว่าส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์ โดยศึกษาประเภทวัจนกรรม เงื่อนไขวัจนกรรม ตลอดจนการศึกษาเชิงเปรียบเทียบวัจนกรรมตามแนวคิดของเซอร์ล (Searle, 1969) จากตัวบทหลายกลุ่ม อาทิ วาที บุคคล โฆษณาสินค้า เพลง ข่าว แฉงการณ ค่ำประพันธ์ วรรณกรรม ป้ายหาเสียง ละครซุด (ซีรีส์) ฯลฯ

งานวิจัยนี้ศึกษาวัจนกรรมในภาพยนตร์ไทย จึงทบทวนงานวิจัยที่วิเคราะห์วัจนกรรมจากตัวบทดังกล่าว พบเพียงงานที่ศึกษาวัจนกรรมจากตัวบทประเภทวรรณคดี นวนิยายและละครชุด (ซีรีส์) เท่านั้น เช่นงานของ นภัทร อังกูรสินธนา (2551) ศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมอ้อมในบทสนทนาในนวนิยายไทยต่างสมัยตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ จอมขวัญ สุทธินันท์ และคณะ (2560) วิเคราะห์ประเภทของวัจนกรรมการประชดประชันในนวนิยายชายรักชาย ทักษิณ ทุนเกิด และคณะ (2564) วิเคราะห์วัจนกรรมการใช้ถ้อยคำในการจีบจากซีรีส์วาย เรื่องเพราะเรารู้กัน ประยุทธ์ จิตราช (2567) ศึกษาวัจนกรรมการแสดงความรู้สึกที่ปรากฏในเรื่องอิเหนา: ตอนศึกกะหมังกูหนิง งานวิจัยเหล่านี้ศึกษาประเภทวัจนกรรม ตลอดจนเงื่อนไขของวัจนกรรมที่สะท้อนเจตนาของผู้สื่อสารในบริบทที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้จากการทบทวนและสังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าว มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป

6. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บทสนทนาจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” พบว่ามีประเภทวัจนกรรมหลายประเภทตามเกณฑ์การแบ่งวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) เรียงลำดับตามการแบ่งกลุ่มวัจนกรรม ดังนี้

6.1 กลุ่มวัจนกรรมการกล่าวความจริง (representative)

ประเภทการกล่าวความจริงปรากฏวัจนกรรม ได้แก่ วัจนกรรมการบอกเล่า (affirm)

6.1.1 วัจนกรรมการบอกเล่า (affirm) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมบอกเล่าเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.1.1.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ การกระทำของผู้พูดที่จะกล่าวข้อความใดก็ได้

6.1.1.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

- 1) ผู้พูดพิสูจน์และยืนยันความจริงของสิ่งที่พูด
- 2) ผู้ฟังต้องไม่ทราบสิ่งที่ผู้พูดต้องการพูดมาก่อนแล้ว

6.1.1.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดเชื่อในความจริงของสิ่งที่พูด

6.1.1.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความจริงของสิ่งที่พูด

ตัวอย่างที่ 1

ชีว: ตอนนี้อาม่าล้มวันแข็งเม้งนะ อาม่าบอกหม่อว่าอาม่าปวดท้องบ่อย ถ่ายปนเลือดด้วย หมอเขา
ก็ให้เช็กลำไส้ ผลตรวจม้นออกเมื่อเช้านี้ อาม่าเป็นมะเร็งนะ ระยะสุดท้ายแล้ว หมอบอกว่าอยู่ได้อีกปีหนึ่ง

เอ็ม: ตายเลย นั่นไง บอกให้สวดก่อน (เอ็มกำลังนั่งพากย์เกม)

ตัวอย่างนี้เป็นบทสนทนาระหว่าง “ชีว” ผู้เป็นแม่กับ “เอ็ม” ลูกชาย เนื้อหาของสารคือการบอกข่าวร้าย
เรื่องอาม่าเป็นมะเร็งลำไส้ โดยผู้พูดใช้ถ้อยคำที่เป็นไปตามเงื่อนไขของวัจนกรรมการบอกเล่า โดยมีการเกริ่นถึง
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าคืออาม่ามีอาการป่วย เมื่อแพทย์วินิจฉัยแล้วจึงทราบข้อเท็จจริงว่าอาม่าเป็นมะเร็ง
และมีชีวิตอยู่ได้อีกไม่นาน ซึ่งผู้ฟังคือ “เอ็ม” ไม่ได้ตั้งใจฟังในสิ่งที่แม่ของตนบอกเล่า สิ่งที่ซ่อนอยู่ในบทสนทนา
ทำให้เห็นว่าช่วงแรกของการเล่าเรื่องในภาพยนตร์หลานชายยังไม่ได้มีความห่วงใยหรือมีอารมณ์ความรู้สึกร่วม
กับข่าวร้ายที่อาม่าป่วยระยะสุดท้าย

ตัวอย่างที่ 2

อาม่า: อาโสัยนะ อีไม่มาดีที่สุด

เอ็ม: ทำไมละ

อาม่า: เพราะอีไม่มา ก็แปลว่าอีสบายดี

บทสนทนาข้างต้น “อาม่า” เล่าให้หลานฟังว่าถ้าลูกชายคนเล็กของตนคือ “โสัย” ไม่มาหาที่บ้านแสดงว่า
อาโสัยสบายดี สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ได้มีฐานะร่ำรวยและจะมีคน
ในครอบครัวที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตเพราะความไม่เอาการเอางาน แม้อาม่าจะคิดถึงลูกหลานเพราะอยู่บ้าน
คนเดียว ต่างคนต่างแยกย้ายไปมีชีวิตของตัวเอง แต่ความหมายที่แฝงอยู่ในวัจนกรรมบอกเล่านี้คือความห่วงใย
ของอาม่า อยากให้ลูกชายฟังตัวเองให้ได้ แม้จะต้องเหงาแต่สบายใจกว่าหากลูกชายสบายดี ไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่
อย่างขัดสน

ตัวอย่างที่ 3

เอ็ม: อาม่าเหงาไหมเนี่ย อยู่คนเดียวมาตั้งหลายปี

อาม่า: เหงาอะไรกูไม่รู้หรอก แต่กูก็อยู่ของกูอย่างนี้แหละ แต่กูไม่ชอบวันหลังตรุษจีนเท่านั้นเอง
ที่ของกินเหลือเต็มตู้เย็น แล้วกูนะแหละ ก็ต้องนั่งกินอยู่คนเดียวนะ

บทสนทนาระหว่าง “เอ็ม” กับ “อาม่า” หลังจากที่เอ็มมาอยู่ดูแลอาม่าที่บ้านได้ระยะหนึ่ง เห็นกิจวัตร
ประจำวันและความเป็นอยู่ของอาม่าจึงถามว่า “อาม่าเหงาไหมเนี่ย อยู่คนเดียวมาตั้งหลายปี” อาม่าจึงตอบ
คำถามเอ็มด้วยประโยคบอกเล่าที่สร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้ฟัง โดยเล่าถึงความรู้สึกไม่ชอบวันหลังตรุษจีน
ที่ของเหลือจากพิธีไหว้บรรพบุรุษ แต่อาม่าต้องรับประทานเพียงคนเดียว เป็นคำตอบที่กินใจเป็นวัจนกรรมอ้อม
ที่ไม่มีคำว่า “เหงา” แต่ผู้ฟังรับรู้ความหมายที่ผู้พูดสื่อสารอย่างลึกซึ้ง

6.2 กลุ่มวจนกรรมการกล่าวชี้แนะ (directive)

ประเภทการกล่าวชี้แนะปรากฏวจนกรรม ได้แก่ วจนกรรมการถาม (question) วจนกรรมการสั่ง (command) วจนกรรมการแนะนำ (advise) และวจนกรรมการขอร้อง (request)

6.2.1 วจนกรรมการถาม (question) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวจนกรรมการถามต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวจนกรรมต่อไปนี้

6.2.1.1 เงื่อนไขเนื้อหา ความ การกระทำของผู้พูดที่จะกล่าวข้อความใดก็ได้

6.2.1.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

- 1) ผู้พูดไม่ทราบว่สิ่งทีตนข้องใจนั้นเป็นจริงหรือเท็จ
- 2) ผู้ฟังต้องไม่ได้คำตอบก่อนที่ผู้พูดจะกล่าว

6.2.1.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดต้องการคำตอบจากผู้ฟังจริงๆ

6.2.1.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความพยายามของผู้พูดที่จะได้มาซึ่งคำตอบจากผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 4

ชีว: ม้าไหวใครเนีย รู้จักคนในหลุมเขาเหรอ

อาม่า: ภูไหวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้ภูไได้อยู่หลุมบ้านเดี่ยวแบบนีบ้าง

ชีว: สิ่งศักดิ์สิทธิ์คงจะให้หรอกะ หลุมเป็นล้าน

ผู้พูดใช้รูปประโยคคำถาม “ม้าไหวใครเนีย รู้จักคนในหลุมเขาเหรอ” เป็นเหตุการณ์ที่ตัวละคร “อาม่า” ยืนยกมือไหวฮวงซุ้ยที่ไม่ใช่ของบรรพบุรุษ ตัวละคร “ชีว” ลูกสาวต้องการคำตอบจากแม่ เป็นการใช้รูปประโยคที่ตรงตามเจตนาของผู้พูด ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขวจนกรรมการถาม เนื่องจากสงสัยในสิ่งที่ผู้ฟังกำลังทำอยู่ โดยอาม่ามีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปรารถนาจะมีบ้านหลังความตายที่สวยงามตามลักษณะของฮวงซุ้ยที่ดี จึงไหวขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างที่ 5

อาม่า: แล้วพวกมึงมากันทำไมบ่อย ๆ ะ

เอ้ม: ก็มาดูว่ามาเป็นยังงัยบ้าง นี่หลานมาเยี่ยมไม่ดีใจเหรอ ทำอะไรอยู่นะ

อาม่า: แล้วมึงกินอะไรมาหรือยังละ

เอ้ม: เอ้มซื้อถ้วยเตี้ยมาฝาก เตี้ยกินด้วยกัน

ผู้พูดใช้รูปประโยคคำถาม “แล้วพวกมึงมากันทำไมบ่อย ๆ” มีเจตนาเพื่อที่จะต้องการข้อมูลตามเงื่อนไขของวจนกรรมการถาม เนื่องจากเกิดความสงสัยว่าลูกหลานแวะเวียนมาหาที่บ้านบ่อยกว่าปกติ ซึ่งหนึ่งสัปดาห์ ลูก ๆ จะมาเยี่ยมอาม่าแค่วันอาทิตย์เพียงวันเดียว บทสนทนาของตัวละคร “เอ้ม” ถามว่า “นี่หลานมาเยี่ยมไม่ดีใจเหรอ ทำอะไรอยู่นะ” เพราะต้องการข้อมูลว่า “อาม่า” รู้สึกอย่างไร รู้สึกดีใจไหมที่หลานชายมาเยี่ยม และ “อาม่า” กำลังทำอะไรอยู่ ส่วนอาม่าก็ถามหลานชายด้วยความห่วงใยว่ากินอะไรหรือยัง เป็นประโยคคำถามที่แสดงถึงความเอาใจใส่ลูกหลานตามบริบทวัฒนธรรมไทย

ตัวอย่างที่ 6

อาม่า: มึงติดกล้องทำไม

เอ๋ม: กิตติไว้วุ่นนะสิ

อาม่า: เอาไว้ดูอะไรวะ

เอ๋ม: ดูมาไง เกิดเป็นลมขึ้นมาจะได้ช่วยทัน ทรงนี่ถ้าเป็นเจ้าหญิงนิทราขึ้นมาเนี่ย หากคนมาจับยากนะ

ตัวอย่างนี้บทสนทนาของตัวละคร “อาม่า” ใช้อุปสรรคคำถาม ได้แก่ “มึงติดกล้องทำไม” และ “เอาไว้ดูอะไรวะ” ระหว่างที่หลานชายกำลังติดกล้องวงจรปิดในบ้าน แสดงให้เห็นถึงวัจนกรรมการถามที่ผู้พูดต้องการข้อมูลจากผู้ฟัง ซึ่งเหตุการณ์ต่อไปในภาพยนตร์จะเฉลยว่ากล้องวงจรปิดที่ติดตั้งนั้นทำให้ได้หลักฐานว่าลูกชายคนเล็กของอาม่าขโมยเงินที่อาม่าเก็บสะสมไว้เพื่อไปใช้หนี้

6.2.2 วัจนกรรมการสั่ง (command) เซอร์ล (Searle, 1969) ไม่ได้กล่าวถึงวัจนกรรมการสั่งโดยตรง อย่างไรก็ตามสามารถสรุปเงื่อนไขของวัจนกรรมได้ว่า

6.2.2.1 เงื่อนไขเนื้อหา ความ การกระทำในอนาคตของผู้ฟัง

6.2.2.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

1) ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังสามารถทำสิ่งนั้นได้

2) ผู้พูดอยู่ในฐานะที่มีอำนาจเหนือผู้ฟัง

6.2.2.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งนั้นจริงๆ

6.2.2.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความพยายามที่จะให้ผู้ฟังกระทำตามผู้พูด

ตัวอย่างที่ 7

อาม่า: ชี๊วเนอะ เอลงมาเดี๋ยวนีเลย

เอ๋ม: อ้าว ทำไมไม่ได้ล่ะ มันเร็วกว่า ประหยัดแก๊สด้วย

อาม่า: เอลงมา ใช้ไม่ได้

เอ๋ม: ใช้ได้ มันก็ชาเหมือนกันแหละมา ท่านเทพเขาไม่มายึดติดกับการดื่มน้ำแค่นี้หรอก

ภาพที่ 3. ภาพเบื้องหลังการถ่ายทำภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า”

ตัวอย่างบทสนทนานี้ระหว่างอาม่ากับเอ๋มมีประโยคที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม ได้แก่ ประโยค “เอลงมาเดี๋ยวนีเลย” และ “เอลงมา” สถานการณ์ดังกล่าวผู้พูดอยู่ในฐานะที่มีอำนาจเหนือผู้ฟัง กล่าวคืออาม่ามีอำนาจเหนือเอ๋มผู้เป็นหลานชาย โดยเอ๋มใช้ไมโครเวฟต้มน้ำและนำไปไหวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้อาม่าที่ใช้กาต้มน้ำเป็นกิจวัตรประจำวันไม่พอใจในการกระทำของหลานชาย บทสนทนานี้แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของคนต่างวัย (generation gap) เป็นความแตกต่างทางด้านทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมและวัฒนธรรมระหว่างช่วงอายุ

6.2.3 วัจนกรรมการแนะนำ (advise) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการแนะนำต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมการต่อไปนี้

6.2.3.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ เป็นการกระทำในโอกาสของผู้ฟัง

6.2.3.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

- 1) ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง
- 2) ผู้ฟังต้องไม่ตั้งใจไว้ก่อนอยู่แล้วว่าจะทำสิ่งที่ผู้พูดแนะนำ

6.2.3.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง

6.2.3.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ การกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์ที่ดีที่สุดแก่ผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 8

อามา: มึงดูๆ ไว้นะ คนไว้ (ใช้ทัพพีคนโจ๊กในหม้อ) อย่าหยุด เมื่ออีกหน่อย มาขายโจ๊กแทนกู

เอ็ม: ตื่นดีสิ ดีห้าทุกวัน ไม่ไหวนะมา รอบดึกได้ไหม

อามา: มึงอย่าลืมนะ อาชีพทุกอาชีพนะ กำหนดจอบงวนได้ทั้งนั้นนะ มึงทำอะไรให้ดี ให้เก่ง พอเก่งแล้วนะ อีกหน่อยก็จะสบาย แบบเดียวกับคนเป็นจอบงวนใจ

บทสนทนานี้มีการใช้วัจนกรรมการแนะนำโดยผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง อามา สอนหลานชายเรื่องการประกอบอาชีพ เนื่องจากหลานชายไม่มีการงานที่มั่นคง อาชีพที่กำลังทำคือนักแคสเกม (Game Caster) รายได้หลักของอามามาจากการขายโจ๊กตอนเช้าที่ตลาดพลู อามาเชื่อว่าอาชีพทุกอาชีพหากขยัน มุ่งมั่นตั้งใจจะเก่งและประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกับคนเป็นจอบงวนซึ่งตามประวัติศาสตร์จีน จอบงวนคือผู้ที่สอบได้อันดับหนึ่งในการสอบคัดเลือกข้าราชการของจีนแผ่นดินใหญ่ ส่วนความหมายทั่วไปคือคนเก่ง ผู้ที่เชี่ยวชาญ เป็นเลิศหรือเป็นหัวกะทิ

ตัวอย่างที่ 9

เอ็ม: แล้วมูยทำไมถึงได้เป็นที่หนึ่ง ทั้งที่เป็นหลานสาว

มูย: เฮียรู้เปล่าว่าสิ่งที่คนแก่เขาต้องการจริง ๆ แต่ไม่มีลูกหลานคนไหนให้ได้เลยคืออะไร เวลาเวีย เฮีย

เอ็ม: แต่เฮียก็อยู่ทั้งวันแล้วนะ

บทสนทนาระหว่าง “เอ็ม” กับ “มูย” มีการใช้วัจนกรรมการแนะนำ ผู้พูดใช้รูปประโยคคำถาม “เฮียรู้เปล่าว่าสิ่งที่คนแก่เขาต้องการจริง ๆ แต่ไม่มีลูกหลานคนไหนให้ได้เลยคืออะไร” และประโยคบอกเล่า “เวลาเวีย เฮีย” มีเจตนาแนะนำผู้ฟัง เป็นความพยายามที่จะเสนอการกระทำให้ผู้ฟังสนใจกระทำตาม เนื่องจากมูยเป็นหลานสาว ซึ่งทำหน้าที่ดูแลอาจจนวาระสุดท้าย ขณะที่ลูกหลานคนอื่นๆ ของอาจไม่มีใครมาเยี่ยมหรือให้เวลาแก่ผู้สูงอายุในครอบครัว จึงแนะนำให้เอ็มตระหนักเรื่องความสำคัญของเวลา

6.2.4 วัจนกรรมการขอร้อง (request) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการขอร้องต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมการต่อไปนี้

6.2.4.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ การกระทำในโอกาสของผู้ฟัง

6.2.4.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

- 1) ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังกระทำตามได้
- 2) ไม่มีอะไรที่แสดงให้เห็นขัดแย้งต่อทั้งผู้พูดและผู้ฟังว่าผู้ฟังจะกระทำวิธีของเหตุการณ์อันเป็นปกติ

6.2.4.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำสิ่งนั้นจริงๆ

6.2.4.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความพยายามที่จะให้ผู้ฟังกระทำตามผู้พูด

ตัวอย่างที่ 10

เอ็มวัยเด็ก: อาม่าฝากจนตายเลยได้ไหม เอ็มอยากมีเงินเป็นล้าน ๆ

อาม่า: โธ่ นี่แข่งกูเธอเนี่ย สะ แล้วมึงจะเอาเงินล้านไปทำอะไร

เอ็มวัยเด็ก: จะเอาเงินล้านไปซื้อบ้านให้อาม่าไง บ้านอาม่าเก่าแล้ว มีแต่กะจิวเดินเต็มบ้านไปหมด พูดแล้ว
ชนลุกเลยดูสิ

อาม่า: ชนลุกเลยเธอลูกเธอ เรานี่มันขี้ไม่จริง ๆ หือ

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงวัจนกรรมการขอร้อง บทสนทนาระหว่างเอ็มในวัยเด็กกับอาม่า โดยเอ็มพูดด้วยความไร้เดียงสาขอให้อาม่าฝากเงินในธนาคารให้ไปจนกว่าอาม่าจะตาย ประโยค “อาม่าฝากจนตายเลยได้ไหม เอ็มอยากมีเงินเป็นล้าน ๆ” นับว่าเป็นความพยายามที่จะให้ผู้ฟังกระทำตามผู้พูด ซึ่งตอนจบของเรื่องเมื่ออาม่าเสียชีวิต เอ็มได้ทราบจากพนักงานธนาคารว่าอาม่าฝากเงินให้เอ็มมาตลอดนับแต่เด็กจนโต เอ็มนำเงินที่อาม่าฝากธนาคารไปซื้อบ้านให้อาม่า นั่นคือฮวงซุ้ย สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีน ตลอดจนความสำคัญของบรรพชน นอกจากนี้ยังทำให้เห็นถึงความขยันและอดออมของคนไทยเชื้อสายจีน

ตัวอย่างที่ 11

ชีว: ยังไงแกก็ไปเยี่ยมเขาบ้างแล้วกัน แต่อย่าไปบอกเขาเรื่องมะเร็งนะ ฉันไม่อยากให้เขาเครียด

เอ็ม: ม้าจ้างเอ็มไปเป่ล่าละ เวลาเอ็มเป็นเงินเป็นทองนะ

บทสนทนาระหว่าง “ชีว” กับ “เอ็ม” ข้างต้นเป็นวัจนกรรมการขอร้อง โดยผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำสิ่งนั้น ประโยคที่ “ชีว” บอกกับ “เอ็ม” ลูกชายว่า “ยังไงแกก็ไปเยี่ยมเขาบ้างแล้วกัน” เพราะอยากให้หลานชายไปให้กำลังใจอาม่าที่กำลังป่วย แต่ได้รับคำตอบว่า “ม้าจ้างเอ็มไปเป่ล่าละ เวลาเอ็มเป็นเงินเป็นทองนะ” ทำให้เห็นถึงความคิดของตัวละคร “เอ็ม” ที่เงินเป็นแรงจูงใจให้ลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งในเวลาต่อมาตัวละครดังกล่าวมีความคิดที่เปลี่ยนไปหลังจากได้ดูแลอย่างใกล้ชิดจึงก่อให้เกิดความผูกพันกับอาม่า เขามีความเป็นผู้ใหญ่ที่เข้าใจชีวิตมากขึ้น

6.3 กลุ่มวัจนกรรมการกล่าวผูกพัน (commissive)

ประเภทการกล่าวผูกพันปรากฏวัจนกรรม ได้แก่ วัจนกรรมการสัญญา (promises)

6.3.1 วัจนกรรมการสัญญา (promises) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการสัญญาต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.3.1.1 เงื่อนไขเนื้อความ การกระทำที่เกิดขึ้นในอนาคต

6.3.1.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

1) เป็นการกระทำที่ผู้ฟังต้องการให้เกิดขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง

2) ผู้พูดจะต้องไม่สัญญาว่าจะทำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติอยู่แล้ว

6.3.1.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดตั้งใจที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้พูดได้สัญญาไว้

6.3.1.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ผู้พูดตั้งใจจะปฏิบัติตามสิ่งที่กล่าวสัญญาไว้ให้สำเร็จ

ตัวอย่างที่ 12

อาม่า: เดี่ยวจะไปฝากเงินให้ มึงสอบได้ทีหนึ่งไ ม่าจะฝากให้ทั้งปีเลย ตลอด

เอ็มวัยเด็ก: อาม่าฝากจนตายเลยได้ไหม เอ็มอยากมีเงินเป็นล้านๆ

สถานการณ์นี้ “อาม่า” ให้สัญญากับเอ็มตั้งแต่เอ็มยังเป็นเด็กนักเรียนว่าจะฝากเงินไว้ในบัญชีธนาคารให้เอ็มตลอดไป เป็นรางวัลที่เอ็มสอบได้ที่หนึ่ง มีเงื่อนไขที่เป็นวัจนกรรมการสัญญาเพราะผู้พูดตั้งใจที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้พูดได้สัญญาไว้ ทั้งยังเป็นการสร้างข้อตกลงระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง “เอ็ม” ต้องการให้เกิดขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ต่อมาเหตุการณ์ดำเนินไปตามสัญญา อาม่าฝากเงินไว้ให้เอ็มเกือบหลักล้านบาทจนกระทั่งอาม่าจากโลกนี้ไป

ตัวอย่างที่ 13

อาม่า: เดี่ยวจะไปหาหมอเอง ไม่รบกวนเวลาพวกมึงหรอก

กุ๊โส่ย: ไม่ ตอนแรกอ้าวก็อยากให้มาไปรักษากับหมอแหละ แต่คนอื่นเขาไม่เห็นด้วยไ

กุ๊เคี้ยง: อะไร ทำไมมึงต้องพูดเหมือนมึงดูดีมากเลย มามึงก็ไม่ได้มา เงินมึงก็ไม่ได้ออก

กุ๊โส่ย: อ้าว พูดเรื่องเงินอีกแล้วเฮีย

กุ๊เคี้ยง: กูก็มาเท่าที่กูมาได้

ชีว: แล้วโส่ยกับกูไม่ได้ทำงานเหรอก

เรนโบว์: โตขึ้นเรนโบว์จะไปเรียนหมอ มารักษาอาม่าเองคะ

สถานการณ์นี้อาม่าบอกลูกหลานว่ารู้ว่าเป็นโรคมะเร็งและจะไปหาหมอเอง ไม่รบกวนเวลาใคร การได้อยู่พร้อมหน้าทั้งครอบครัวเป็นเพียงเวลาสั้นๆในชีวิตสำหรับอาม่า วันอาทิตย์ที่เป็นวันครอบครัว วันตรุษจีนหรือวันแข่งม้งเท่านั้นเป็นเวลาที่อาม่าไม่เหงา แต่บทสนทนาที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์นี้แฝงไว้ด้วยความสุข เจือปนความน้อยใจของผู้สูงวัย “เรนโบว์” หลานสาวตัวเล็กเอ่ยกับอาม่าด้วยความไร้เดียงสาว่า “โตขึ้นเรนโบว์จะไปเรียนหมอ มารักษาอาม่าเองคะ” ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในโอกาสสอดคล้องกับเงื่อนไขของวัจนกรรมการสัญญา ถ้อยคำดังกล่าวกระทบความรู้สึกของผู้ฟังก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ทั้งอาจจะตรงกับชีวิตจริงของคนในบริบทสังคมไทยที่เด็กๆ มีความใฝ่ฝันอยากเป็นหมอเพื่อจะได้รักษาพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง

6.4 กลุ่มวัจนกรรมการกล่าวแสดงออก (expressive)

ประเภทการกล่าวแสดงออกปรากฏวัจนกรรม ได้แก่ วัจนกรรมการโต้แย้ง (argument) วัจนกรรมการขอบคุณ (thank) วัจนกรรมการเตือน (warn) วัจนกรรมการขอโทษ (apology) วัจนกรรมการตำหนิ (reproach) และวัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ (complaining)

6.4.1 วัจนกรรมการโต้แย้ง (argument) เซอร์ล (Searle, 1969) กล่าวถึงวัจนกรรมโต้แย้งว่าวัจนกรรมโต้แย้งต่างจากวัจนกรรมบอกเล่าเพราะผู้พูดมีความพยายามที่จะทำให้ผู้ฟังเชื่อ หรือสำนึกตามในสิ่งที่ผู้พูดพูด สามารถสรุปเงื่อนไขของวัจนกรรมโต้แย้งได้ดังนี้

6.4.1.1 เงื่อนไขเนื้อหา ความ เนื้อหาความใดก็ได้ที่มีการกล่าวถึง

6.4.1.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

1) ผู้พูดมีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเรื่องที่พูด

อาม่า: แต่อ๊วก็เป็นคนเซ็ดซีเซ็ดเยียวให้พวกอิ่นะ ก็แล้วทำไมอ๊วไม่เคยได้อะไรเลยนะ ตั้งแต่
อ๊วเด็กๆ มาเนี่ย อ๊วกก็ไม่เคยได้อะไร เดียวกับมันนะ หวาอะไรได้มา ก็ให้แต่เฮียคนเดียว แล้วคนที่ดูแลอย่างอ๊วเนี่ย
ทำไมถึงไม่ได้อะไรบ้าง

บทสนทนาของ “พี่ชายอาม่า” และ “อาม่า” แสดงให้เห็นถึงการใช้รูปประโยคคำถามโดยมีเจตนาโต้แย้ง โดยมีเงื่อนไขเกี่ยวกับความจริงใจคือผู้พูดเชื่อในเรื่องที่พูดและไม่เห็นด้วยกับความคิดหรือการกระทำของผู้ฟัง สะท้อนกรอบครวัคนจีนยุคดั้งเดิมที่ลูกชายคนโตเป็นใหญ่ในบ้านมักจะได้รับมรดกจากพ่อแม่ ส่วนลูกสาวที่คอยดูแลปรนนิบัติพ่อแม่ยามเจ็บไข้ กลับเป็นผู้ที่ไม่ได้รับทรัพย์สินใดๆ ซึ่งดูไม่เป็นธรรมกับผู้หญิง วัฒนธรรมโต้แย้งตามตัวอย่างจึงนำเสนอภาพความขัดแย้งของความสัมพันธ์พี่ชายน้องสาวในครอบครัวที่มีเชื้อสายจีนในสังคมไทย ซึ่งพบได้ในชีวิตจริง

6.4.2 วัฒนธรรมการขอบคุณ (thank) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัฒนธรรมการขอบคุณต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัฒนธรรมต่อไปนี้

6.4.2.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ การกระทำในอดีตของผู้ฟัง

6.4.2.2 เงื่อนไขเบื้องต้น การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ต่อผู้พูดและผู้พูดก็เชื่อว่าการกระทำนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

6.4.2.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดรู้สึกขอบคุณ เป็นหนี้บุญคุณหรือซาบซึ้งในการกระทำนั้น

6.4.2.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ การแสดงความรู้สึกขอบคุณหรือซาบซึ้ง

ตัวอย่างที่ 17

อาม่า: ูกโจ้ยเสียมิงนะ

เอ็ม: หลอกทำอะไรเอ็มเปล่าเนี่ย

อาม่า: ูกบอกว่าชอบใจ มิงนี่คนจีนภาษาไรวะ ฟังไม่ออกสักคำ

เอ็ม: คนจีนภาษาไทยไง

บทสนทนานระหว่าง “อาม่า” กับ “เอ็ม” ดังกล่าวเป็นช่วงเวลาดีๆ ระหว่างที่เอ็มอยู่ดูแลอาม่าที่กำลังป่วย การกระทำของหลานชายสร้างความประทับใจให้อาม่าเป็นอย่างมาก รูปประโยคบอกเล่า “ูกโจ้ยเสียมิงนะ” และ “ูกบอกว่าชอบใจ” แสดงถึงวัฒนธรรมการขอบคุณ เป็นไปตามเงื่อนไขเกี่ยวกับความจริงใจ ผู้พูดรู้สึกขอบคุณหรือซาบซึ้งในการกระทำนั้น บริบทนี้มีการปนภาษาระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนในระดับคำ ได้แก่ คำว่า “โจ้ยเสีย” เป็นคำในภาษาจีนแต่จำแปลว่า ชอบคุณ ชอบใจ ซึ่งเอ็มไม่เข้าใจความหมายของคำภาษาจีนเนื่องจากสื่อสารด้วยภาษาจีนไม่ได้

ตัวอย่างที่ 18

อาม่า: เอ็งมาอยู่นี่ก็ดีนะ สนุกดี

เอ็ม: (ยิ้ม) มาๆ เล่นต่อๆ ดีกว่า (เล่นไฟ)

การสนทนาข้างต้นพบว่ามีการใช้รูปประโยคบอกเล่าที่มีความหมายพื้นฐานเป็นการบอกกล่าวหรือแจ้งให้ผู้ฟังทราบ ได้แก่ “เอ็งมาอยู่นี่ก็ดีนะ สนุกดี” แต่บริบทนี้ผู้พูดมีเจตนาแสดงความรู้สึกขอบคุณหรือซาบซึ้งในการกระทำของผู้ฟัง เนื่องจากอาม่าอยู่อย่างโดดเดี่ยวมานานเมื่อหลานชายมาอยู่ด้วยก็ทำให้มีชีวิตชีวา ไม่เหงาเหมือนที่ผ่านมา

ตัวอย่างที่ 19

ูกเคี้ยง: เอ็ม ูกชอบใจมากนะที่ดูแลมา นี่คือคำเหน้อยที่เอ็มอุตส่าห์ดูแลมาหลายเดือน

เอ็ม: ไม่เป็นไรูก เอ็มไม่ได้อยากทำเพราะว่าอยากได้ค่าดูแล

บทสนทนาระหว่าง “กู๋เคี้ยง” กับ “เอ็ม” ปรากฏวัจนกรรมการขอบคุณ โดย “กู๋เคี้ยง” ลูกชายคนโตของอาม่า กล่าวขอบคุณที่หลานชายดูแลอาม่าที่ป่วยเป็นโรคมะเร็งและพาไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลในช่วงเวลาหลายเดือน ต่างจากตนเองซึ่งเป็นลูกแต่กลับไม่มีเวลาทำหน้าที่ลูกที่ดี จึงอยากจะมอบเงินตอบแทนเอ็มและตั้งใจว่าจะรับอาม่าไปอยู่ที่บ้านด้วยกัน

6.4.3 วัจนกรรมการเตือน (wam) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการเตือนต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.4.3.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ เป็นเหตุการณ์ในอนาคตหรือการแจ้งเหตุการณ์ในอนาคต

6.4.3.2 เงื่อนไขเบื้องต้น

- 1) ผู้พูดเชื่อว่าจะมีเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้ผู้ฟังเสียประโยชน์
- 2) ผู้พูดกับผู้ฟังต้องไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่

6.4.3.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังจะเสียประโยชน์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

6.4.3.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความพยายามที่จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าจะเสียประโยชน์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 20

อาม่า: มึงนะ ต้องอย่ากินของหมดอายุ ของค้างแบบกู มะเร็งนะ มันเป็นกรรมพันธุ์

ชีว: อ้าวรู้ ลูกชายได้สมบัติ ลูกสาวได้มะเร็ง

บทสนทนาระหว่าง “อาม่า” กับ “ชีว” แม่ของเอ็มเป็นไปตามเงื่อนไขของวัจนกรรมการเตือน ประโยค “มึงนะ ต้องอย่ากินของหมดอายุ ของค้างแบบกู มะเร็งนะ มันเป็นกรรมพันธุ์” เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ ผู้พูดคือ “อาม่า” มีความเป็นห่วงลูกสาวที่มีความเสี่ยงเป็นโรคมะเร็ง เพราะโรคนี้สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้และ “ชีว” มีพฤติกรรมชอบเก็บอาหารที่หมดอายุแล้วไว้ในตู้เย็น ไม่ยอมนำไปทิ้ง

6.4.4 วัจนกรรมการขอโทษ (apology) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการขอโทษต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.4.4.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ การกระทำที่เกิดขึ้นในอดีตของผู้พูด

6.4.4.2 เงื่อนไขเบื้องต้น ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นไม่เหมาะสมและกระทบต่อความรู้สึกของผู้ฟัง

6.4.4.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดรู้สึกเสียใจหรือสำนึกผิดอย่างแท้จริงต่อการกระทำที่มีต่อผู้ฟัง

6.4.4.4 เงื่อนไขสาระสำคัญ ความพยายามของผู้พูดที่จะแสดงความรู้สึกเสียใจหรือสำนึกผิดต่อผู้ฟัง

ตัวอย่างที่ 21

อาม่า: กูขอโทษมึงนะ ที่ว่ามึงเป็นคนไม่ได้เรื่องบ่อย ๆ

เอ็ม: ช่วงนี้มาก็ให้เอ็มเกาะกินไปก่อน ถ้ามาหายแล้ว เอ็มค่อยไปแล้วกัน

ตัวอย่างบทสนทนาแสดงถึงวัจนกรรมการขอโทษ “อาม่า” กล่าวขอโทษ “เอ็ม” เพราะที่ผ่านมามักจะพูดว่าหลานชายเป็นคนไม่ได้เรื่อง จึงแสดงความรู้สึกผิดต่อเหตุการณ์ที่ได้กระทำซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เอ็มรู้สึกไม่ดี ถ้อยคำของตัวละครสอดแทรกบทเรียนชีวิตช่วยให้เราเห็นความสำคัญของคนที่อยู่ข้างกายคือครอบครัว ซึ่งการกลับมาดูแลอาม่าในช่วงนั้นปลายทำให้เอ็มสามารถชนะใจอาม่าได้แม้ว่าความตั้งใจแรกของเอ็มคืออยากมาดูแลเพราะหวังสมบัติก็ตาม

ตัวอย่างที่ 22

เอ็ม: ช่วงนี้กูก็หายตัวไปยาว ๆ หนอยก็แล้วกัน

กู๋ไสย: โทษทีวะเอ็ม กูฝากดูอาม่าด้วยนะ

บทสนทนาระหว่าง “เอ็ม” หลานชาย กับ “กุ๊โส่ย” น้าชาย ปรากฏประโยคบอกเล่าที่มีเจตนาแสดงความรู้สึกผิด เป็นไปตามเงื่อนไขของวัจนกรรมการขอโทษ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้คือกุ๊โส่ยแอบขโมยเงินที่อาม่าสะสมไว้จากการขายโจ๊กและได้นำเงินนั้นไปใช้หนี้ เอ็มหลานชายก็ตามหาตัวจนพบ กุ๊โส่ยบอกกับเอ็มว่า “โทษที่วะเอ็ม” เป็นความพยายามของผู้พูดที่ต้องการบอกหรือกล่าวต่อผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนรู้สึกไม่ดีที่ขโมย ทั้งยังเป็นลูกที่ไม่สามารถเลี้ยงดูแม่ได้ตั้งนั้นจึงฝากให้หลานชายช่วยดูแลแทน

6.4.5 วัจนกรรมการตำหนิ (reproach) ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมการตำหนิต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.4.5.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ เป็นการกระทำในอดีตของผู้ฟัง

6.4.5.2 เงื่อนไขเบื้องต้น ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

6.4.5.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำของผู้ฟังเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

6.4.5.4 เงื่อนไขจำเป็น ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังตระหนักต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของตน

ตัวอย่างที่ 23

อาม่า: มึงรอยยังงៃของมึงวะเนี่ย ฮะ รอยดี ๆ ไม่ได้เหรอ

เอ็ม: รอยยังงៃก็เหมือนกันนะมา เหล่ากง เหล่าม่า เขาขึ้น cloud (เมฆ) ไปแล้ว

บทสนทนาข้างต้นผู้พูดใช้รูปประโยคคำถาม “มึงรอยยังงៃของมึงวะเนี่ย ฮะ รอยดี ๆ ไม่ได้เหรอ” ซึ่งสถานการณ์นั้นผู้ฟังคือ “เอ็ม” กำลังไปรยกลีบดอกไม้บนสวนชัชของบรรพชนเนื่องในวันแข่งแข่ง ถือเป็นวันสำคัญของคนไทยเชื้อสายจีนที่มารวมตัวเพื่อไหว้สุสานของบรรพบุรุษอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ประโยคที่ “อาม่า” พูดกับ “เอ็ม” แสดงถึงวัจนกรรมการตำหนิกระทำของหลานชายเพราะอาม่าต้องการให้รอยดอกไม้ด้วยความเคารพ เพราะดอกไม้สดที่นำมาโรยนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความกตัญญูที่ลูกหลานมีต่อบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามผู้ฟังไม่ได้เอาใจในสิ่งที่กำลังทำ มีความทันสมัยตามแบบผู้ที่อยู่ในสังคมออนไลน์ มีค่านิยมหรือความเชื่อที่แตกต่างจากผู้พูด

6.4.6 วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ (complaining) วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจจัดอยู่ในกลุ่มวัจนกรรมแสดงออก ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ ถ้อยคำที่จัดว่าเป็นวัจนกรรมแสดงความไม่พอใจจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขวัจนกรรมต่อไปนี้

6.4.6.1 เงื่อนไขเนื้อหาความ การกระทำที่เกิดขึ้นในอดีตของผู้ฟัง

6.4.6.2 เงื่อนไขเบื้องต้น ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามที่ผู้พูดคาดหวังหรือต้องการ

6.4.6.3 เงื่อนไขความจริงใจ ผู้พูดรู้สึกไม่พอใจ น้อยใจ ไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้ฟังกระทำต่อตนเอง

6.4.6.4 เงื่อนไขจำเป็น ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังปรับปรุงแก้ไขการกระทำที่ไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง

ตัวอย่างที่ 24

เอ็ม: ไหนม่าบอกคนดูแลต้องได้ใจ

อาม่า: กูไม่มีอะไรจะให้แล้ว มึงไม่ต้องมาดูแลกูแล้วละ

เอ็ม: เอ็มดูแลอาม่าไม่ดีตรงไหน

อาม่า: มึงนะดูแลดี ดีมาก ๆ ด้วย

เอ็ม: ทำไมอาม่าไม่เห็นเอ็มเป็นที่หนึ่งล่ะ มารู้เอ็มเป็นที่เท่าไร มารู้เอ็มเป็นที่เท่าไรกันแน่วะ หา

ตอบสิ ตอบดิวะม่า อาม่าโง่ รักผิดคน

บทสนทนาในสถานการณ์ข้างต้นปรากฏวัจนกรรมแสดงความไม่พอใจ โดยหลานชายรู้สึกไม่พอใจและน้อยใจที่อาม่ายกบ้านให้แก่กุ๊โส่ย ลูกชายคนเล็กซึ่งเป็นคนไม่เอาการเอางาน มีการใช้รูปประโยคคำถามแสดงกลวิธีทางภาษาแบบอ้อม แต่เจตนาของผู้พูดแตกต่างจากรูปภาษาที่ปรากฏ ได้แก่ “ไหนมาบอกคนดูแลต้องได้ไง” “เอ๋มดูแลอามาไม่ดีตรงไหน” “ทำไมอามาไม่เห็นเอ๋มเป็นที่หนึ่งล่ะ” ซึ่งความเป็นจริงอาม่ารักเอ๋มตั้งแต่เอ๋มยังเป็นเด็กจนเติบโตเป็นหนุ่ม แต่เอ๋มห่างเหินจากอามาไปตอนช่วงวัยรุ่น เขากลับมาดูแลอามาเพราะอยากได้มรดกคือบ้านอามาแต่ก่อเกิดเป็นความผูกพันขึ้น ท้ายที่สุดสิ่งที่เอ๋มอยากได้มากกว่าบ้านคือความรักและหวังจะเป็นที่หนึ่งในใจของอามา

7. สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์บทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานมา” ตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์ ผลการวิจัยปรากฏวัจนกรรม 12 ประเภท ดังนี้ 1) วัจนกรรมการบอกเล่า 2) วัจนกรรมคำถาม 3) วัจนกรรมการสั่ง 4) วัจนกรรมการแนะนำ 5) วัจนกรรมการขอร้อง 6) วัจนกรรมการสัญญา 7) วัจนกรรมการโต้แย้ง 8) วัจนกรรมการขอบคุณ 9) วัจนกรรมการเตือน 10) วัจนกรรมการขอโทษ 11) วัจนกรรมการตำหนิ 12) วัจนกรรมการแสดง ความไม่พอใจ เมื่อแบ่งกลุ่มลักษณะถ้อยคำตามที่เซอร์ล (Searle, 1969) จำแนกวัจนกรรมไว้พบว่ามี 4 กลุ่มใหญ่ ประกอบด้วย 1) การกล่าวความจริง เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวถ้อยคำเพื่อสื่อสารความจริงบางประการ ปรากฏ วัจนกรรม 1 ประเภท ได้แก่ วัจนกรรมการบอกเล่า 2) การกล่าวขี้นา เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดพยายามชี้แนะหรือกำหนดให้ผู้รับสารกระทำบางสิ่งบางอย่าง ปรากฏวัจนกรรม 4 ประเภท ได้แก่ วัจนกรรมคำถาม วัจนกรรมการสั่ง วัจนกรรมการแนะนำและวัจนกรรมการขอร้อง 3) การกล่าวผูกพัน เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่แสดง การผูกมัดตนเองต่อการกระทำในอนาคต ปรากฏวัจนกรรม 1 ประเภท ได้แก่ วัจนกรรมการสัญญา 4) การกล่าว แสดงออก เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดกล่าวแสดงความรู้สึก อารมณ์หรือทัศนคติในใจของตนเองบางประการ ปรากฏ วัจนกรรม 6 ประเภท ได้แก่ วัจนกรรมการโต้แย้ง วัจนกรรมการขอบคุณ วัจนกรรมการเตือน วัจนกรรมการขอโทษ วัจนกรรมการตำหนิและวัจนกรรมแสดง ความไม่พอใจ

การปรากฏวัจนกรรมทั้ง 12 ประเภทจากบทสนทนาของตัวละครในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานมา” เป็น ส่วนประกอบที่สำคัญในการนำเสนอสารไปยังผู้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ให้เกิดอรรถรส แสดงการกระทำและสื่อเจตนา ของผู้ส่งสารครบถ้วนทุกเหตุการณ์ ทำให้เห็นข้อมูลข้อเท็จจริงผ่านวัจนกรรมการบอกเล่า แสดงการอบรมสั่งสอน ชี้แนะผ่านวัจนกรรมคำถาม วัจนกรรมการสั่ง วัจนกรรมการแนะนำและวัจนกรรมการขอร้อง แสดงการขอให้ทำตาม ข้อตกลงผ่านวัจนกรรมสัญญา โดยพบมากที่สุดคือการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครผ่านวัจนกรรม ต่างๆ ได้แก่ วัจนกรรมการโต้แย้ง วัจนกรรมการขอบคุณ วัจนกรรมการเตือน วัจนกรรมการขอโทษ วัจนกรรมการตำหนิ และวัจนกรรมแสดง ความไม่พอใจ เพราะต้องการให้ผู้ชมรับรู้ถึงอารมณ์และจิตใจของตัวละคร

บทสนทนาพบว่าการใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมามากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบอ้อม เนื่องจาก วิธีการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ที่ต้องการความสมจริง การกระทำหรือคำพูดของตัวละครไม่ได้แสดงออกแบบ สลับซับซ้อน จึงไม่เน้นการตกแต่งถ้อยคำ เน้นการใช้ภาษาที่เรียบง่ายเพื่อแสดงออกว่าตัวละครมีความคิดเห็น และรู้สึกอย่างไรต่อเหตุการณ์ที่เผชิญ อย่างไรก็ตามบางสถานการณ์ปรากฏถ้อยคำซึ่งสามารถตีความเจตนาของ

ผู้พูดแตกต่างจากรูปภาษาที่ปรากฏ โดยจะต้องพิจารณาพร้อมกับบริบทในขณะที่สนทนาร่วมด้วยจึงจะเข้าใจเจตนาที่แท้จริงของผู้ส่งสาร

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นชัดเจนว่าภาษาเป็นเครื่องตอบสนองความนึกคิดของมนุษย์ แสดงออกซึ่งเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง บ่งบอกการกระทำ เชื่อมโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรม การวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวัจนกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” พบว่าถ้อยคำที่ตัวละครสื่อสารกันสะท้อนชีวิตจริงของผู้คนในสังคม ทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว การแบ่งมรดก เทศกาลตรุษจีน วันเซ็งเม้งหรือวันไหว้บรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องฮวงซุ้ย วัฒนธรรมจีนโบราณ การใช้ภาษาจีน ช่องว่างระหว่างวัยของผู้สูงอายุกับลูกหลาน ตลอดจนค่านิยมที่แตกต่างตามยุคสมัย

8. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย สามารถอภิปรายผลการวิจัยใน 3 ประเด็น ดังนี้

8.1 การศึกษาวัจนกรรมที่ปรากฏในบทสนทนาของตัวละครจากภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” ตามแนวคิดของเซอร์ล (Searle, 1969) พบว่าวัจนกรรมแต่ละกลุ่มสื่อเจตนาของตัวละครซึ่งสัมพันธ์กับลำดับเหตุการณ์ของเรื่องและการพัฒนาความสัมพันธ์ของตัวละคร เช่น ในตอนต้นเป็นช่วงที่เรื่องดำเนินไปสู่สถานการณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับภูมิหลังของตัวละคร พบการใช้วัจนกรรม เช่น การบอกเล่า ซึ่งเป็นวัจนกรรมในกลุ่มการกล่าวความจริง มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอข้อมูลหรือบอกเล่าข้อเท็จจริงบางประการ ดังในตอนมีชีวิตซึ่งเป็นแม่ของเอ็ม เล่าถึงการเจ็บป่วยของอาม่าให้เอ็มฟัง ความว่า “อาม่าบอกหมอว่าอาม่าปวดท้องบ่อย ถ่ายปนเลือดด้วย หมอเขาก็ให้เช็กลำไส้ ผลตรวจมันออกเมื่อเช้านี้ อาม่าเป็นมะเร็งนะ ระยะสุดท้ายแล้ว หมอบอกว่าอยู่ได้อีกปีหนึ่ง” ผู้วิจัยพิจารณาว่าการใช้วัจนกรรมดังกล่าวสะท้อนเจตนาของชีวิตที่ต้องการให้ข้อมูลถึงที่มาของการป่วยของอาม่าซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง การกล่าววัจนกรรมดังกล่าวทำให้เกิดการเชื่อมโยงสู่สถานการณ์สำคัญต่อไป คือ การที่ “เอ็ม” ซึ่งเป็นหลานเสนอตัวขอดูแลอาม่า

นอกจากนี้ เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไปสู่ช่วงกลางเรื่องพบว่าเกิดปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร พบว่ามีการใช้วัจนกรรมการโต้แย้งซึ่งเป็นวัจนกรรมในกลุ่มการกล่าวแสดงออก เพื่อสื่อสารเจตนาและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เช่น ตอนที่อาม่าและเอ็มสนทนาเรื่องฮวงซุ้ยและโลกหลังความตาย โดยอาม่ากล่าวกับเอ็มว่า “กูก็อยากได้ฮวงซุ้ยดีๆ อยู่ไง ลูกหลานก็จะได้เจริญ ใครมองมาก็จะได้ว่า เออ กตัญญูไง” ในขณะที่เอ็มกลับมองว่าสิ่งที่ “อาม่า” เชื่อนั้นไร้สาระ จึงกล่าววัจนกรรมโต้แย้งความคิดความเชื่อของอาม่าว่า “ไร้สาระวะมา โคตรไร้สาระเลย เอาจริง ๆ คนเราเนะ ตายแล้วก็คือตายเว้ย สมองก็หยุดทำงาน ร่างอาม่าก็เนี่ย ไม่อยู่ในดิน ก็ไปเป็นน้ำเนี่ย แม่งก็อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ มาไม่รู้ด้วยซ้ำว่าลูกหลานทำอะไรอยู่ รวยหรือจนอะไรอาม่าก็ไม่รู้หรอก” การใช้วัจนกรรมดังกล่าวเพื่อนำเสนอให้เห็นความขัดแย้งทางความคิดและอารมณ์ของตัวละคร ก่อนจะพัฒนาไปสู่ช่วงท้ายเรื่องซึ่งเป็นช่วงของการคลาญปัญหาความขัดแย้ง โดยตัวละครเกิดความรัก ความเข้าใจและเหตุการณ์ดำเนินไปจนจบพบการใช้วัจนกรรม เช่น การขอบคุณและขอโทษ ซึ่งเป็นวัจนกรรมในกลุ่มการกล่าวแสดงออกสื่อสารในบทสนทนา เช่น ตอนที่อาม่ากล่าวขอบคุณเอ็มที่ช่วยดูแลตนเองขณะที่ป่วยและอยู่ระหว่างการรักษาโรคมะเร็งลำไส้ ดังข้อความที่ว่า “กูใจเสียมึงนะ” และ “กูบอกว่าขอใจ” การใช้วัจนกรรมดังกล่าว สะท้อนเจตนาของอาม่าที่เกิดความรู้สึกขอบคุณและซาบซึ้งในการกระทำของเอ็มที่ดูแลตนเองและในตอนนี้อาม่า รู้สึกผิดที่ตนเคยตำหนิเอ็มว่า

เป็นหลานที่ไม่ได้เรื่อง จึงกล่าวขอโทษเอ็ม ตั้งข้อความที่ว่า “ขอโทษมึงนะ ที่ว่ามึงเป็นคนไม่ได้เรื่องบ่อยๆ” การใช้วัจนกรรมดังกล่าวสะท้อนเจตนาของอาม่าที่เกิดความรู้สึกผิดต่อเหตุการณ์ที่เคยพูดต่อว่าให้เอ็มรู้สึกไม่ดี จึงกล่าวขอโทษถึงการกระทำที่ผ่านมา

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” มีการเรียงลำดับวัจนกรรมที่สัมพันธ์กับการดำเนินเรื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงลำดับของเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับเจตนา พฤติกรรม ความคิด อารมณ์และความสัมพันธ์ของตัวละคร ดังเห็นได้จากตอนต้นเรื่องพบว่าตัวละครมีการใช้วัจนกรรมการบอกเล่า เพื่อสื่อสารข้อมูลหรือความจริงบางประการเพื่อเชื่อมโยงสู่เหตุการณ์สำคัญในเรื่อง รวมถึงช่วงกลางเรื่องเริ่มดำเนินสู่ปมหรือความขัดแย้งจึงปรากฏวัจนกรรมการโต้แย้งและเมื่อปัญหาของเรื่องเริ่มคลี่คลายจึงปรากฏการใช้วัจนกรรมในกลุ่มแสดงความรู้สึก เช่น การขอบคุณหรือการขอโทษ ทำให้เนื้อเรื่องในภาพยนตร์มีความเป็นเหตุเป็นผล และน่าติดตาม

8.2 จากการศึกษาพบวัจนกรรมในกลุ่มการกล่าวความจริง การกล่าวชี้หน้า การกล่าวผูกพันและการกล่าวแสดงออกสื่อสารในภาพยนตร์ วัจนกรรมแต่ละกลุ่มปรากฏวัจนกรรมย่อยที่สื่อเจตนาของตัวละคร 12 ประเภท ได้แก่ การถาม การบอกเล่า การสั่ง การโต้แย้ง การขอร้อง การขอบคุณ การแนะนำ การเตือน การสัญญา การขอโทษ การตำหนิและการแสดงความไม่พอใจ วัจนกรรมเหล่านี้สะท้อนเจตนา ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร สอดคล้องกับที่เซอร์ล (Searle, 1969) อธิบายว่าวัจนกรรมเป็นการกล่าวถ้อยคำที่สามารถสะท้อนทัศนคติ มุมมอง อารมณ์จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น การใช้วัจนกรรมสัญญา กล่าวคือตอนที่เอ็มยังเป็นเด็ก อาม่าสัญญาว่าจะฝากเงินเข้าบัญชีธนาคารให้เอ็มทั้งปี เพราะเอ็มสอบได้ที่ 1 ความว่า “เดี๋ยวจะไปฝากเงินให้ มึงสอบได้ที่หนึ่งไหม จะฝากให้ทั้งปีเลย” การใช้วัจนกรรมเตือน ดังในเหตุการณ์ตอนที่อาม่าเตือนชีวิตเรื่องอันตรายจากการกินอาหารหมดอายุ ความว่า “มึงนะ ต้องอย่ากินของหมดอายุ ของค้างแบบกู มะเร็งนะ มันเป็นกรรมพันธุ์” สะท้อนให้เห็นความรักและความปรารถนาดีของอาม่าที่มีต่อเอ็มและชีวิต การใช้วัจนกรรมการตำหนิพบในเหตุการณ์ตอนที่เอ็มโรยดอกไม้บนฮวงซุ้ยของบรรพชนในวันแข่งม้ง อาม่าได้กล่าวถ้อยคำที่สื่อวัจนกรรมการตำหนิการกระทำของเอ็ม ความว่า “มึงโรยยังงี้ของมึงจะเนี่ย ฮะ โรยดิๆ ไม่ได้หรอก” ทั้งนี้เนื่องจากอาม่าสังเกตว่าเอ็มมีท่าทีที่ขาดความเคารพ บรรพบุรุษขณะโรยดอกไม้ จึงกล่าววัจนกรรมตำหนิเพราะต้องการให้เอ็มแสดงออกอย่างเหมาะสม หรือการใช้วัจนกรรมโต้แย้งระหว่างอาม่ากับพี่ชายอาม่าเรื่องมรดก ดังตัวอย่าง

พี่ชายอาม่า: แต่เดียวกับมันะยกให้อ้าวแล้วไง ลือจ่าไม่ได้เหรอ ลือก็นั่งฟังอยู่ด้วย

อาม่า: แต่อ้าวก็เป็นคนเซ็ดซีเซ็ดเยี่ยวให้พวกอื่นนะ ก็แล้วทำไมอ้าวไม่เคยได้อะไรเลยนะ ตั้งแต่อ้าวเด็กๆ มาเนี่ย อ้าวก็ไม่เคยได้อะไร เดี่ยวกับมันะ หออะไรได้มา ก็ให้แต่เฮียคนเดียว แล้วคนที่ดูแลอย่างอ้าวเนี่ย ทำไมถึงไม่ได้อะไรบ้าง

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้สื่อสารมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน จึงกล่าววัจนกรรมการโต้แย้งด้วยประโยคคำถาม ซึ่งเป็นประโยคที่ใช้เพื่อโต้แย้งหรือแสดงเหตุผล เพื่อแย้งความคิดผู้สื่อสารอีกฝ่าย เห็นได้จากอาม่าซึ่งไม่เห็นด้วยที่พี่ชายจะได้รับมรดกจากเตี้ยและม้าเพียงผู้เดียว ทั้งที่ตนเองเป็นคนดูแลเตี้ยกับม้ามาตลอด เห็นได้ว่าวัจนกรรมที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องนี้นอกจากสะท้อนเจตนา อารมณ์ ความคิดของตัวละครแล้ว วัจนกรรมยังอาจเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเพิ่มจุดเด่นของภาพยนตร์หลายมิติ อาทิ การพัฒนาและการสร้างตัวละคร ความขัดแย้งและการดำเนินเรื่อง

8.3 จากการวิจัยพบว่าภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หลานม่า” นำเสนอให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมไทยสมัยใหม่ในประเด็นผู้ใหญ่อายุขัยที่มากขึ้น ซึ่งแต่เดิมสังคมไทยให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางความคิดและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าต้องเชื่อฟังและเคารพ แต่ภาพยนตร์นำเสนอมุมมองที่เปลี่ยนไปโดยนำเสนอให้เห็นว่าผู้ใหญ่สามารถกระทำผิดพลาดและขอโทษผู้ที่มีอายุน้อยกว่าได้ ตัวละครอาม่า ซึ่งเคยตำหนิและมองเฒ่าในเชิงลบว่าเป็นหลานที่ไม่เอาไหน แต่เมื่อเฒ่าได้มาดูแลอาม่า ทำให้อาม่าเกิดความประทับใจ และรู้สึกผิดต่อเฒ่า จึงได้กล่าววาทกรรมขอโทษเฒ่า เพื่อสื่อเจตนาให้เฒ่ารับรู้ถึงความผิดพลาด ความเสียใจและขออภัยกับสิ่งที่เคยกระทำ นอกจากนี้ภาพยนตร์ยังนำเสนอการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่มีอายุน้อยกว่าที่ปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ในด้านลบ โดยกล่าวโต้แย้งผู้ใหญ่ด้วยถ้อยคำสื่อความหมายในแง่ลบ ไม่สุภาพและรุนแรง ดังตอนที่อาม่าบอกเฒ่าว่าเมื่อตนตายไปอยากให้อาณาสร้างฮวงซุ้ยดีๆ ให้ แต่เฒ่ากล่าววาทกรรมโต้แย้งโดยแสดงความคิดเห็นเพื่อโต้แย้งความคิดและความเชื่อของอาม่าด้วยถ้อยคำที่ไม่ให้เกียรติกับผู้ที่มีอายุสูงกว่า ความว่า “ไร้สาระอะไรมา โคตรไร้สาระเลย เอาจริง ๆ นะ เหล่าคนเหล่ามาแม่งอยู่หลุมเล็กๆ ห่วย ๆ นะ ไอ้แปะนี่แม่งยังรวยได้เลย คนเรานะ ตายแล้วก็คือตายเว้ย สมองก็หยุดทำงาน ร่างอาม่าก็เนี้ย ไม่อยู่ในดิน ก็ไปเป็นน้ำเนี้ย แมงก็อยู่ที่ไหนก็ไม่ว่า มาไม่รู้ด้วยซ้ำว่าลูกหลานทำอะไรอยู่ รวยหรือจนอะไรอาม่าก็ไม่รู้หรอก” นอกจากนี้ ยังพบการใช้วาทกรรมการแสดงความรู้สึกไม่พอใจในเหตุการณ์ตอนที่เฒ่ารู้สึกไม่พอใจที่อาม่ายกบ้านให้กุ๊โส่ย ทั้งที่ตนเป็นคนดูแลอาม่า แต่ในขณะที่กุ๊โส่ยซึ่งเป็นลูกชายคนสุดท้ายของอาม่าไม่เคยมาเยี่ยมหรือดูแลอาม่า จึงกล่าวแสดงความไม่พอใจด้วยคำที่ไม่สุภาพต่ออาม่าซึ่งอาวุโสกว่า ความว่า

เฒ่า: เฒ่าดูแลอาม่าไม่ดีตรงไหน

อาม่า: มึงนะดูแลดี ดีมาก ๆ ด้วย

เฒ่า: ทำไมอาม่าไม่เห็นเฒ่าเป็นที่หนึ่งล่ะ มารักเฒ่าเป็นที่เท่าไร มาให้เฒ่าเป็นที่เท่าไรกันแน่

หา ตอบสิ ตอบดิว่า อาม่าโง่ รักผิดคน

ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและมุมมองเชิงวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านบทสนทนาของตัวละคร ผู้วิจัยพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสัมพันธ์กับค่านิยมในสังคมไทยที่เปลี่ยนไป โดยให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคที่มีมุมมองว่าความเคารพและให้เกียรติต้องเกิดจากความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ใช่อายุเฉกเช่นในอดีต รวมถึงระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันที่มีการจัดการศึกษาให้เด็กมีการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อหาเหตุผล ข้อพิสูจน์ ข้อโต้แย้งมากขึ้น (สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2567) รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดและพฤติกรรมได้อย่างอิสระจึงอาจส่งผลต่อทัศนคติ ตลอดจนการแสดงออกเชิงพฤติกรรมและการใช้ภาษาที่ปฏิบัติต่อผู้ใหญ่เปลี่ยนไป ดังสะท้อนให้เห็นจากวาทกรรมของตัวละครในภาพยนตร์เรื่องนี้

รายการอ้างอิง

- กฤษดาพรรณ หงศ์ลดาธมภ์, และธีรณัฐ โชคสุวนิช. (2551). *วาทปฏิบัติศาสตร์*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอมขวัญ สุทธิพันธ์, ประเทือง ทินรัตน์, และสิริวรรณ นันทจันทุล. (2560). ประเภทของวาทกรรมการประชดประชัน ในนวนิยายชายรักชาย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 9(1), 21-39.

ณัฐณิย์ ลิ้มวัฒนาพันธ์. (2567, 4 เมษายน). หลานม่า: ความเหงา ระหว่างและเวลาที่แปรผันตามความสุขของคนที่เรารัก.

<https://www.thepeople.co/thought/hard-opinions/53283>

ทักษิณ ทุนเกิด, อภิชัย ไพโรจน์, ปรียากรณ์ ชูแก้ว, และอลิสรา คุ่มเคี่ยม. (2564). วัจนกรรมในถ้อยคำการจีบจากซีรีส์วาย เรื่องเพราะเรารักกัน. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 17(2), 217-246.

นภัทร อังกูรสินธนา. (2551). การเปรียบเทียบวัจนกรรมอ้อมในบทสนทนาในนวนิยายไทยต่างสมัย: ตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประยุทธ์ จิตราษ. (2567). วัจนกรรมการแสดงความรู้สึกที่ปรากฏในเรื่องอิเหนา: ตอนศึกกะหมิงกู่หนึ่ง. วิจัยวรรณสาร, 8(1), 147-167.

สถาบันการเรียนรู้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2567, 6 เมษายน). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking).

<https://li.kmutt.ac.th/learning-design-to-develop-critical-thinking-skills/knowledge>

สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง. (2552). วัจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 2). สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุธาสิณี สิทธิเกษร. (2544). วัจนปฏิบัติศาสตร์กับการตีความวัจนกรรมโดยอนุมานจากมุมมองของผู้ฟัง. วารณวิทัศน์, 1(1), 30-39.

Austin, J. L. (1962). *How to do thing with words*. Oxford University Press.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.

Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.